

JÓKAI ÉS A DEBRECENI BÉKEPÁRT

Napjainkig kísértének elfogult és torzító vélemények, amikor arra keressük a választ, hogyan lett a márciusi fiatalok egyik vezetője a debreceni békepárt szerkesztőjévé, s hogyan válhatott Petőfi egykori barátja a radikális hazafiak „labanc” ellenfelévé.

Bár Jókai egész életműve tele van megfajított talánnyal, talán a legtöbb félreértést debreceni szereplése okozta. S miután a konzervatív szemlélet hosszú évtizedeken át védelmezte „megfontolt” mérsékletét, 1948 után már senki sem vállalkozott arra, hogy feloldozza őt a békepártiság bűnéből.

Nehezítette a tisztánlátást, hogy nemcsak „forradalmas” hírlapi ellenfelei sütötték rá a renegátság bélyegét s állították görbe tükörbe nap mint nap újságírói munkásságát, de visszaemlékezéseiben maga is megtévesztően sötét színűre festette át saját 49-es tevékenységét. A 70-es évek derekán – amikor kötetbe gyűjtötte Forradalom alatt írt műveit –, „megsemmisítettnek” nyilvánította azokat az írásait, „amiket a költészet és a szépműtan” ítélete alá nem mert bocsátani.¹ Ő azonban nemcsak esztétikai megfontolásból rostálta szabadságharcos cikkeit; nemegyszer időtállóknak vélt kései nézeteit igyekezett igazolni velük. 1874-ben keletkezett magyarázó jegyzeteiben alig találunk hitelt érdemlő politikai észrevételt. Más szemmel nézte és ítélte meg a forradalom gyorsan változó napjait a deledőjén túljutott író vagy az ötven év távlatából visszapillantó aggastyán, mint annak idején a 23–24 éves ifjú.

*

A „népek tavaszán” mint jótollú „szépiró” fiatalos szertelenségeivel is aktív részese volt a szabadságharcnak. Meggyőződéssel vallotta azt, amit a márciusi fiatalok legjobbjai. „Ábrándjai megvalósulását várta a sorstúl” s valósággal „kéjeltett a csodálatos napok sugárözönében”. Az Életképek szerkesztőjeként Petőfivel vállvetve harcolt a vértelen forradalom győzelméért, a honvédelem megszervezéséért, s részt vett a „honszabadítás halálos munkájában”. Kossuth Lajos „népfeltámasztó körútján” ő vitte el a kormány menlevelét Rózsa Sándornak, az „országszektetető rablóvezérnek”. Különleges futárként továbbította az Országos Honvédelmi Bizottmány titkos utasításait Majthényi Istvánnak, a komáromi vár parancsnokának. Októberben – őt és Csernátony Lajost – „súlyos feladattal” küldte Kossuth a császárvárosba. Nekik kellett volna összeköttetést teremteniök a forradalmi Bécs és a magyar katonai tábor vezérkara közt. Nem rajtuk múlt, hogy a vállalkozás kudarcba fulladt. Radikalizmusa csúcspontján – a nemesi liberalizmus ősi balra tolódása idején – ő is őszintén csodálta Kossuth nagyságát, Petőfit igyekezett „túlszárnyalni a szabadság bálványozásában” s lobogó hittel hirdette a „tróndöngető és forradalmat szító eszméket”.

Am 48-as cikkeiből az is kiderül, hogy a márciusi fiatalok a kezdetekkor sem alkottak homogén elvi tábor, s nemcsak a forradalmi demokratizmust képviselő jakobinusokat találjuk soraikban, hanem – Jókaival az élen – a liberális szemléletű nemesi értelmiségieket, a „márciusi girondiakat” is. Míg

¹ Jókai Mór Forradalom alatt írt művei 1848–1849. Bp. 1875. (a továbbiakban: FAIM) 4.

Petőfiék a forradalom elvi talajáról ismerték fel a tennivalókat, addig a márciusi fiatalok többsége kisebb-nagyobb engedményeket tett a nemesi liberalizmusnak.

A Pilvax-fiatalok egy része világosan látta a belső forradalmi átalakulás szükségességét s a fegyveres harc elkerülhetetlenségét. Jókaiék szívvel-lélekkel harcoltak ugyan az abszolutizmus megdöntéséért, a honvéd erőfeszítés sikeréért, de a radikális belpolitikai átalakulást liberális elfogultsággal szemlélték. Véleményük szerint a jakobinus módszerek sok hazafit visszariasztanak, gyengítik a nemzeti összefogást, fékezik a fegyveres ellenállást, s ezért nemegyszer még az ellenforradalmárokat sújtó szigorú rendszabályokat sem helyeselték. December 16-án mint a Pesti Hírlap „szerkesztendője” azt vallotta Jókai, hogy „sokat fogunk elnézni az álgyúpolitikának, mit a guillotinpolitikában rosszalnánk”.²

De 1848-ban még lehetővé váltak a közös akciók a márciusiak két tábora közt. Nemcsak a baráti kapcsolatok miatt, hanem azért is, mert az abszolutizmus elleni küzdelem állt tevékenységük központjában s a függetlenségi harcról lényegében az egész szabadságharc idején azonos volt a véleményük. „Az ellenséget meg kell vernünk . . . Bennem él a hit, hogy meg fog történni: ez oly szent hit, mint fanatikusnak a túlvilág, napjaim gondolatja, éjeim álma, halálom vigasztalása”³ – vallotta Jókai az önvédő harc válságos időszakában.

A tavaszi földfoglalások, a társadalmi forradalom bécsi rémeseményei, majd a császári csapatok betöréséről keringő hírek – miként a nemesség nagy részét – őt is megrémisztették, kételyt ébresztettek benne, s 1848 végén már az ország első embere, Kossuth Lajos sem tüntette ki bizalmával. Ő pedig egyre közelebb került Nyáry Pálhoz, az Országos Honvédelmi Bizottmány nagyteknétyű tagjához, aki távoli rokona és násznagya volt, s akivel korábban is találkozott politikai akciói során.

1848 őszén már leáldozóban volt az Életképek népszerűsége, s a nemrég közkedvelt divatlapja az előfizetők érdektelensége miatt az év végén megszűnt. Jókai figyelmét egyre inkább a Pesti Hírlap szerkesztése kötötte le. A kiadók felkérésére még novemberben elvállalta, hogy az új évben Nyáry „nagybecsű közremunkálása mellett” szerkeszti majd a tekintélyes sajtóorgánumot, melyet – a Kossuth Hírlapja megszűnésével – a kormány félhivatalos lapjának szántak.

Jókai nemcsak hírlapírói tehetségével szolgált rá a bizalomra. A forradalomról, a márciusi fiatalokról írt fejtegetései, a Pesti Hírlap programjelző cikkei, a liberálisokkal és a radikálisokkal egyaránt szimpatizáló írásai elég biztosítékul szolgáltak arra, hogy hatékonyan szolgálja majd a kormány politikai elgondolásait. Bár 1849 elején a Pesti Hírlap egy-két számában Jókai neve szerepel szerkesztőként, a napilap irányítását ekkor még nem tudta átvenni.

December derekán hatalmas császári sereg tört Magyarországra, s év végén már a fővárost fenyegette. A kormány Debrecenbe helyezte át székhelyét. 1849 elején képviselők, hivatalnokok, hírlapírók és színészek egész hada vándorolt Szolnokon át az ország új „fővárosába”. Újév napján farkasordító hidegben feleségével együtt menekült Jókai a bizonytalanságba. Január 8-án érkezett meg a kálvinista Rómába, ahol valósággal „megsemmisített embernek” érezte magát.

Az osztrákok január 5-én megszállták Pestet, a honvédseregek minden csatatéren hátráltak, s csak az elbizakodott császári hadvezérek tehetetlenségén múlt, hogy nem foglalták el az egész országot.

Az általános depresszió idején az elvi és anyagi támasz nélkül maradt Jókai felújította a jobboldalra áttált Nyáry Pálhoz fűződő barátságát. Ez a kis Kossuthnak becézett kitűnő organizátor segítőkészségével s a helyzet „okos” elemzésével nagy hatást gyakorolt a talaját vesztett „szerkesztőtársra”.

1849 elején Debrecenben Kossuth volt a kormány, a nemzeti ellenállás lelke. Egy szűk réteg kivételével vakon hittek benne. A nép isteníttette, tőle remélt mindent. Ő pedig betegséget, fáradtságot legyűrve, „árnyékká olvadtan” is imponáló energiával dolgozott. A radikálisok nagy része a debreceni

²Jókai Mór: Cikkek és beszédek 1848. március 19 – 1848. december 31. 2. k. Bp. 1967. (a továbbiakban: CikkBesz) 447.

³Esti Lapok (a továbbiakban: EL) 1849. március 2. 8. sz. 1. – FAIM 115.

politikai élettől távol – mint katona és kormánybiztos – aktív honvédő feladatot teljesített, s ez a nemzetgyűlési baloldal gyengülését vonta maga után.

A Pesten szerveződött békepárt középítő rétege – egy laza politikai szövetség –, bár legbefolyásosabb tagjai nem követték a képviselőházat Debrecenbe –, egyre fontosabb szerepet játszott a nemzetgyűlés és a kormány életében. A békepártiak azt szerették volna elérni, hogy elképzeléseiket a nemzetgyűlés illetve Kossuth szentesítse s a kormány hagyja jóvá. Hívei lévén az ország bizonyos függetlenségének, garanciákat akartak kicsikarni Kossuthtól is, Béctől is. Szövetségeseiket keresve találkozott politikai érdekük Nyáry Pállal.

Kezdetben két ízben is csatát vesztek a képviselőházban, de január 26-án a követek igazoltatásáról és február 8-án a véstörvényszékek felállításáról szóló viták során már ők kerültek fölénybe. Nyáry Pál pedig elérkezettnek látta az időt arra, hogy az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében saját politikai platformja számára kisajátítsa a hivatalos Közlönyt.

Kétségtelen, hogy a fogékony lelkű fiatal Jókai – akit az átalagosnál nagyobb mértékben befolyásoltak a „nagyemberek” – a szabadságharc egész ideje alatt ragaszkodott radikális és liberális elemeket egyaránt tartalmazó meggyőződéséhez. 1849 elején is, amikor az ország belső tartalékainak a kiaknázása és a nemzeti összefogás kiterjesztése volt a fő feladat. De felemás állásfoglalása ekkor már a békepártnak kedvezett. Ezért kerülhetett sor arra, hogy Nyáry ajánlatára február 6-án Jókait bízta meg Kossuth a Közlöny Nem hivatalos rész című rovatának a vezetésével.

Ilyen előzmények után február 9-től 27-ig írt kormánylaphoz méltó színvonalon cikkeket Gyurmán Adolf, a „vitriolba mártott tollú főszerkesztő” helyett. Sarkalatos elvének tartotta, amit egy „bizalmas felszólításban” írt: „ne mondjunk el mindent, amit tenni akarunk, s amit elmondunk, az tiszta igazság legyen”.⁴

Kezdetben Kossuth nyilatkozatait és az Országos Honvédelmi Bizottmány rendeleteit felhasználva, főleg vezércikkkel kísérletezett: „Magyarhon népei! Úgy legyen rajtunk isten áldása, amint tinektek igazat fogunk mondani s legnagyobb áldása legyen az, hogy ti elhagyjétek szavainkat . . . Mi nem vagyunk, mi nem voltunk pártütők soha. Nem egy párt, nem egy felekezet, nem egy nemzetiség érdeke az, melyet mi védünk; egy alkotmány az, mely mindenkié, ki ez ország földén lakik: magyar, szláv vagy oláh; óhitű vagy protestáns; úr vagy szegény.”⁵

Tevékenységét a haza megmentésének gondolata irányította: „E nép élete és halála többé nincs emberi kezekben . . . kik bízni tudnak a kétségbeesés óráiban, kik a veszély közepett emelnek kardot, kiáltva: nemzet ne hagyj magad! megvédnek fiaid! azokkal isten van, azokon ember nem vehet hatalmat.”⁶

Mindent feláldozott a haza oltárán, amiről azt hitte, hogy akadályozza az önvédelmi harcot, s mindent felhasznált, ami a nagy célt előrevinni látszott. Szembeszállt a múlttal, a szürke közönnyel. Új ideákat keresett. „Józan” fejtegetésekbe bocsátkozott, magával ragadó pátozzsal visszhangozta a kormány elképzeléseit. Igazodott a „napok hangulatához”, s jó értelemben véve szerepet játszott: „ha mi alászállunk, támadnak helyettünk jobbak és erősebbek, mint mi valánk, s ez úgy hiesszük magas vigasztalás a halál órájában. Veszthetünk csatákat, de nemzetet nem. Elfoglalhatják várainkat, városainkat, de nem népünk szívét”.⁷

A tömeges átállás idején írta: „Nézzétek meg a hadsereget, midőn a császári kegyelem közéjük szórattott, volt-e egy is, ki meghunnyáskodva letette volna fegyvereit, ki lábához csúszott volna a hódítóknak. Schol senki.”⁸

⁴ CikkBesz 438.

⁵ Közlöny 1849. (a továbbiakban: K) február 9. 23. sz. 82. – FAIM 75.

⁶ K 82. – FAIM 82.

⁷ K 82. – FAIM 83.

⁸ K 82. – FAIM 85.

Nyilvánvaló céllal idealizálta a tömeget: „Imádjátok a népet! Isten fonséges arcát nem egyes emberek, hanem népek hordják. Látjátok: e népnek nem fáj az, hogy kenyereit elveszik, nem bánja, hogy fut, fárad, adózik, még véreből is tizedet fizet . . . De fáj neki az, hogy elveszik szabadságát”.⁹

A „veszélyek próbaidején” szuggesztív erővel mozgósított a honvédelemre: „Nem vége ez még, csak kezdete a harcnak . . . Irtózatossá van a becsületességben . . . Azt nem tudjuk, halálunk hol és mikor leend, betegségban-e vagy csatamezőn, vagy vérpadon; de hogy becsületes leend, arra esküszünk. A haza nálunk nélkül meg fog élni, de mi a haza nélkül nem. Nekünk csak e földön van jövőnk, vagy e föld alatt.”¹⁰

Olvasói igényt élesztve és tiszteletben tartva, érzelmvilágát és gondolkozásmódját a középréteg hullámhosszára hangolva szent ügy elkötelezettségként igyekezett mindenkit meggyőzni: „Magyar Nép! Ne higgy az ellenségnek. Hallgasd meg, amit mond és nézd meg, amit tesz és vigyázz magadra. Ha valaha, most ne hagyd elámitani magadat, egy percnyi megcsalás kell csak, s ami azután következik, az a halál, nemzeted halála, tulajdon halálad . . . Megecsüdt, hogy ki fog irtani a föld színéről, mert magyar vagy, s mert a magyarral együtt születik a szabadság; még az anyja szíve alatt alvó csecsemőt is meg fogja gyilkolni, hogy szabadságot ne szüljenek a magyar nők többé . . . mikor téged ijeszt, akkor fél tőled leginkább. Ne higgy neki, ha ígér, ne higgy neki, ha fenyeget, ne higgy neki, ha imádkozik. Ellenséged ő. Az ő élete a te halálad.”¹¹

Mint újságíró-mindenes egyre több aktuális glosszával, tette serkentő kiáltvánnyal, „napi kérdésekkel foglalkozó humorisztikumokkal” és polemizáló ríposzttal hívta fel magára a figyelmet. Főlényesen vágott vissza a magyar államférfiakat „prostituáló” Wiener Zeitungnak: „Azt nem csodáljuk az érintett osztrák kormánylapban, hogy becsületes emberekről magának nem szerzett fogalmat, bennünket kalandoroknak fest maga előtt, kik szöknek, ha buktak, s nevet, nemzetet és jellemet tudnak változtatni, mint színpadi ruhákat; mért hinne ő akárkit is jobbnak Metternichnél vagy Lajos Fülöpnél?”¹²

Jókai néhány rövid nap alatt ismételtelen bebizonyította, hogy ragyogó tollú hírlapíró, kitűnően érti az újságírás mesterségét, sőt azt is, hogy buzgó hazafi, de mint politikus – Nyáry és a mérsékelt szószólójaként – nem sok babért aratott. Hiába bizonygatta, hogy Ausztriának Magyarországgal mint „félelmes vetélytársával” szövetkeznie kellett volna s nem meghódítására törekednie, mert a polgárháború költségeit egyaránt fizeti győztes és legyőzött.¹³

Nyáry Pál „közremunkálása” annyira egyértelmű volt, hogy a radikálisok már az első cikkekben felismerték az eszmei mentor irányítását. Nyáry és Jókai megvitatták a hivatalos lapban megjelent írásokat, így ezek a publicisztikai remekművek tényleg tükrözték politikai arculatuk közös vonásait, s igen gyakran Nyáry gondolkodásmódjának íróilag motivált és hitelesített tükörképei lettek.

Február elején, amikor „még nem dült el a harci kocka, még nem jött el a mindennapok vége”, – amikor a nemzetgyűlésben leszavazott Nyáry azt fejtegette, hogy a „48-as alkotmány alapján bármikor kész egyezkedni” – Jókai elvarátját mentve és magyarázva már általánosabb és hatásosabb érvennyel hirdette: „Mi a harcot nem kezdtük, mi a harcot nem dicsvágyból fogadtuk el, mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok biztosítva leendnek, megszűnünk áldozni a nemzet vérével, s legyen bárki, ki Magyarországot hitünk és meggyőződésünk szerint boldogítani tudja, helyt adunk neki az ország kormányán; más föltétel alatt soha és senkinek.”¹⁴ Jókai fokozott gondot fordított a Közlöny „szellemi kiállítására” s egyedül az újságírásnak szentelte idejét. A békepártiak azonban nemcsak patetikus stílusa és hatékonysága, még csak nem is vállalkozókedve

⁹ K 82. – FAIM 87.

¹⁰ K 82. – FAIM 85–86.

¹¹ K febr. 16. 30. sz. 108. – FAIM 106–07.

¹² K 82. – FAIM 83–84.

¹³ K febr. 10. 24. sz. 85. – FAIM 91–92.

¹⁴ K 82. – FAIM 79–80.

miatt érdeklődtek cikkei iránt. Kíváncsian fürkésztek, meddig merészkedhet a hivatalostól eltérő vélemény hangoztatásával, s milyen formában gyakorolhat befolyást Kossuthra – „rosszul megválasztott” radikális környezetével szemben.

Jókai azonban még ezekkel a meghökkenítő eszmefuttatásokkal is használni akart. Véleménye szerint „Windischgraetz és társai azt állítják magukról, hogy ők a király nevében teszik operációikat . . . Windischgraetz a király nimbuszát használja pajzsul; már ha ezt a király oda engedte is neki mi nem tartjuk eszélyes dolognak a pajzst ütni, hanem magát annak viselőjét. Ellenségeink mindenütt felhasználják a népben és katonaságban még töredékű megmaradt pietást a király neve iránt, s ezt nekünk nem szabad ignorálnunk.”¹⁵ Ha tehát az osztrák fővezér azt nyilatkozta úton útfélen, hogy ő az apostoli uralkodót védelmezi, akkor Jókai – miközben az „alkotmányos szemfényvesztést játszó” kamarillát elítélte – azt bizonygatta, hogy „Mentül beljebb megyünk a harci mozgalmakba, annál több adatunk van arról meggyőződni, hogy sem a császár, sem a praetendens, sem tán maga az egész császári család nem factor a mostani eseményekben.”¹⁶ Némi túlzással megkockáztathatjuk, hogy ez a cikksorozat lett a mérsékelt politikai vélemény próbaköve. Mert ezzel az okoskodással aligha tudták a császári reakció érveit leszerelni, annál is inkább lehetett provokálni Kossuth radikális környezetét, hiszen ezek a hamis hangok tetemes kárt okoztak épp a Jókai által feltett ügynek. Nem csoda, ha szerzőjük – Nyáryval együtt – a „legnagyobb journalistikai botrány” központjába került.

Mért engedte az Országos Honvédelmi Bizottmány a jó hangzású, de kártékony írások megjelenését? A kormány tagjai a hírlapírók véleményét „a sajtó szabadságánál fogva respektálták”. A szabad sajtó pedig bizonytalan első lépteit tette a szabadságharc idején. Így következhetett be, hogy az önálló vélemény tisztelete ellenére is figyelmeztetni kellett Kossuthnak és a katonai hatóságoknak még a sajtó radikális munkásait is titkok kiszivárogtatása miatt.

Február 10-én és 12-én a baloldaliak tiltakoztak a nemzetgyűlésen a békepárti cikkek miatt. Kossuthnak azonban nem állt szándékában a helyzet kiélézése a két tábor között, s a szerkesztőtől sem akart megválni. Még akkor sem, ha nem is nagyon marasztalta. Nem fogadhatta el a Jókai által kifejtetteket a kormány véleményének, s azzal zárta a vitát, hogy „a politika az egzisztenciák tudománya”. Ez látszatra biztosítékot jelentett a radikálisoknak, s ez ellen a mérsékelték sem emelhetek kifogást.

A színpalak mögött azonban egyik fél sem volt megelegedve a hírlapi vita „döntetlen” eredményével. S ezután mindkét tábor lázas igyekezettel fáradozott azon, hogy önálló pártorgánumot alapítson. A radikálisok napokon belül felújíthatták Pálffy Albert és Csernátony Lajos irányításával a Martius Tizenötödike című hírlapot, s a flamingók is indítottak Madarász József vezetésével Debreceni Lapok címen egy tisztavirág életű újságot.

De a jobboldaliak sem télenkedtek. Jól látták, hogy a „szabad sajtó milyen hatalmas eszköze a közvélemény tájékoztatásának”, s arról is megbizonyosodtak, hogy egy ügyesen irányított lap permanens politikai állásfoglalásra kényszerítheti az ellenfeleket s mintegy előkészítője lehet a parlamenti szópárbajoknak és a belső pártpolitikai megbeszéléseknek. A jól irányított és jól időzített hírlapi polémiaik lehetővé is tették, hogy a békepártiaknak ne kelljen váratlanul és felkészületlenül nemzetgyűlési akciókba bocsátkozniok. A nagy tanulság után Nyáry is merőben mást várt egy tabula rasa-val induló hírlaptól, mint annak idején a Közlönytől. A mérsékelték igénye Jókai szubjektív célkitűzésével találkozott. A jó szimattal kiszemelt szerkesztő Nyáry társaságában mintegy szövetséget köthetett a békepárttal. Végeredményben a jobboldaliak is meg lehetek elégedve Jókai közlönnybeli magatartásával, s azért igyekeztek ambícióit feléleszteni akkor, amikor maguk nem mertek „tulipánillatú neveikkel” a közvélemény elé kiállni.

¹⁵ K febr. 13. 27. sz. 96. – FAIM 102.

¹⁶ K 85. – FAIM 91.

A kormánylapnál eltöltött „próbaidő” után, a Martius Tizenötödike ellensúlyozására február 22-én indította meg s elvileg május végéig szerkesztette Jókai a mérsékelt sajtóorgánumát, az Esti Lapokat. A párt vezetői nem ideológiai okokból szavaztak bizalmat. Nekik népszerű lapszerkesztőre és jó tollú zsurnalisztára volt szükségük. Jól látták, hogy Jókai „igen új ember volt a politikában” s ezért a sokféle taktikai kártyát keverő Kovács Lajos szerint „Eléglettük a másszínű, de határozott tendenciát Kossuth és Madarászék ellen, s erre segédkezet nyújtottunk, anélkül, hogy specialitásokba bocsátkoztunk volna”.¹⁷ Kemény Zsigmond szerint a „párt működésében a mozgató erő . . . inkább egy sibolet, mint egy doktrína, inkább tiltakozás, mint cselekvés, inkább egy negatív irány” volt.¹⁸

Annyit azonban kikötöttek az Esti Lapok gazdái, hogy szinte tetszés szerint használhassák a lapot. Minden jel arra mutat, hogy Jókait nem is avatták be a fontosabb pártkérdések megvitatásába. Sokszor még tájékoztatásával sem törődtek. A számukra semleges területen vagy ha hasznosnak vélték, szabadon engedték csapongó kedvét, zöld utat hagytak romantikus hajlamainak. De ha veszélyes teritóriumra tévedt, apró figyelmeztetésekkel, gondosan válogatott közleményekkel, bizalmas hírekkel, politikai észrevételekkel hírlapírói tollát is irányították. S miközben „látóköre szélesedett”, gyakran sodródott ügyesen manipulált politikai akciókba.

A kötelező óvatossághoz tartozott, hogy a lap politikai arcélét kirajzoló vezércikkeket általában a párt vezetői – Kovács Lajos és főleg Kazinczy Gábor – írták. A programjelző szerkesztői célkitűzéseket, az elképzelt jövő felvázolását „politikai sibolet” és „politikai horoszkóp” címen, hosszas megbeszélés eredményeképpen, a párt jóváhagyásával a szerkesztő fogalmazta meg. Ezekben a cikkekben Jókai elvi arzenáljából csak az kerülhetett be, ami nemcsak Nyáry, hanem a békepárt taktikai elgondolásával is összecsengett.

Lényegében csak egyetlen alapvető kérdésben értett egyet a békepárt korifeusaival: a belső forradalmi rendszabályok elítélésében. Még 1848-ban megfogalmazta célkitűzését: „akármilyen áron győzzük is le a régi terrorisztikus abszolutista pártot, új terrorizmust nem fogunk tanácsolni soha.”¹⁹

De a békepárt jelszava ez volt: Győzelem a baloldal ellen! Jókaié pedig: Radikális belpolitika nélkül a győzelem! Míg a jobboldaliak állandó intenzitással hadakoztak a „vakmerő politika”, a forradalmi diktatúra ellen, Jókai a népszerűtlen radikális rendszabályok kordába szorításával újabb és újabb honvédő erőket akart felszabadítani. A békepárt számára Görgey Artúr az a katona volt, akivel uniformisban is lehetett „okosan beszélni”. Jókai szemében ő volt a győztes hadvezér. Az egyezkedők fő célja a politikai hatalom megragadása volt – a nemzetgyűlés játékszabályai szerint. A katonai győzelmeket csak eszköznek tekintették a „politikuskok” kezében. Taktikai okokból óvták a – lehetőleg radikálisok nélküli – országgyűlés tekintélyét. Ezzel a fogással a semleges követek rokonszenvét is igyekeztek megnyerni. Jókai azonban azt akarta elérni, hogy akár egy katonai vereség esetén is „próbáljuk megmenteni a hazát mint politikuskok”.

A császáriak előszeretettel azonosították a „magyar ügyet” Kossuthal. A békepárt is, Jókai is fellépett ez ellen. A megalkuvók azért, mert szerintük a többféle politikai irányzat közül Kossuth csak egyet képvisel, Jókai pedig azt bizonygatta, hogy ellenségeink „nem Kossuth, hanem a szabadság ellen fogtak fegyvert; nem Kossuthot, hanem a magyar nemzet életét megölni hoztak hadat az országra, nem Kossuth javait, hanem az alkotmányt jöttek elvenni vasas kezeikkel . . . nem egy ember érdekei vannak itt célul kitűzve, egy ország mindene az, melyért az élethalálharc fölidéztetett”.²⁰

Az egyezkedők Jókaiával együtt hirdették, hogy a „magyarizmus” nem forradalom, hanem szabadságharc. A békepárt azért, mert szerintük forradalmárokkal az udvar eleve nem ülhet tárgyalóasztalhoz. Jókai pedig azt szerette volna elérni, hogy ne csak a forradalom hívei, hanem minden magyar érzelmű és minden szabadságszerető állampolgár vegyen részt a „fegyvertörésben”.

¹⁷ KOVÁCS Lajos: Az 1849-i debreceni pártok és az 'Esti Lapok'. Hazánk 1884. 201.

¹⁸ BEKSICS Gusztáv: Kemény Zsigmond A forradalom s a kiegyezés. Bp. 1883.

¹⁹ CikkBesz. 436.

²⁰ K 96. – FAIM 103.

A békepárt látszatra megalapozott politikai elképzelésével szemben Jókai célkitűzése naiv és kiforratlan volt, s csak zsákutcába vezethetett. De első szempillantásra is nyilvánvaló, hogy e két divergens vélemény bizonyos körülmények között taktikailag megközelítheti egymást, míg katonai győzelem esetén szükségszerűen távolodnia kell egymástól. Más kérdés, hogy hosszú távon egyik középutas irányzat sem lehetett életképes.

Járatlanságra, meggondolatlanságra és különleges lelki alkatra vallott, hogy Jókai mint felelős szerkesztő vállalta a pártvezérek cikkeinek folyamatos közlését. Szokatlan, hogy egy szerkesztő liberális toleranciával látatlanban lemondjon lapja „szellemi kiállításáról”, s a fő hangsúlyt műfaji megoldásokra – például a modern tördelésben rejlő lehetőségekre – helyezze.

Jókai merőben más magatartást tanúsított az Esti Lapok szerkesztői székében, mint korábban az Életképeknél. Itt nem felelős, hanem névleges szerkesztő – mint ellenfelei emlegették: Firma Führer – volt. Legfőbb feladatai közé tartozott, hogy olvasmányossá tegye, humoros fricskákkal fűszerezze a lapot s a táblabíró politikusok nyakatekert körmondatait „esztergályozza”. Sikert ért el kapóssá tennie az Esti Lapokat, mely színes közleményeivel háttérbe szorította a sokszor megvesszőzött elvi fejtegetéseket.

A „jókaizált Közlöny-számok” és az Esti Lapok cikkei miatt egykori elvbárái állandó tollharcba bonyolódtak Jókaival. Szemére vetették, hogy márciusi fiatal létére egy „sötét lelkű kottéria előtt viszi a zászlót”. Ő pedig – míg dühödött támadások tüzeiben szerkesztett – fokozott körültekintéssel igyekezett eljárni, s az új lapjában is ezt hirdette: „Tőlünk soha ne halljon a nép egy szót, mely nem tiszta igazság.”²¹ A papirosokat idején saját lapársai is gondosan ügyeltek, hogy jól védhető fedezékből biztos célpontra tüzeljenek.

A békepárt irányítói a hadsereg vezetőit alig ismerték. Még Görgeyben is későn vették észre a velük rokonszenvező hadvezért. A tavaszi hadjárat idején, amikor Kossuth bizalmat szavazott neki, nem tudták, hányadán állnak vele. Mint ahogyan nem vagy nagyon óvatosan nyilatkoztak a hadvezetési vitákban is – a nyilvánosság előtt.

A radikálisok s főleg a fiatalok azonban annyira merészkedtek Mészáros Lázár „hadügyér” ostromlásában, hogy Kossuth kénytelen volt meneszteni „elnöki titoknokát”, a Martius Tizenötödike társszerkesztőjét, Csernátony Lajost, akivel Jókai elszántan és ügyesen hadakozott. „Ha egy közös ellensége nem volna a hazának, azokat nevezném ellenségeimnek, kik erővel igyekeznek a magyar polgárok és a magyar hadsereg közt szakadást előidézni . . . a morális testvérgyilkolást most mint hazafi türelemmel hagyom magamon megtörténni s inkább azoknak nyújtok békülő kezét, kik lelkemet tépik, mint azoknak, kik hazámat dúlják”²² – írta egyik szerkesztői nyilatkozatában. A békepárt főkomposai Jókai személyes érdemének könyvelték el azt a pirruszi győzelmet, ami tulajdonképpen Kossuth taktikai húzása volt: lemondatta Csernátonyt, mert nem engedhette, hogy a kormány egyik tagját az ő titkára támadja és tegye nevetség tárgyává.

Igaza tudatában később is könnyűszerrel kivédhette a radikális „flamingók” megalapozatlan vádjait, s Klapka György levelével bizonyította, hogy az Esti Lapok nem tett közzé a hadsereg háta mögött kibékülést szorgalmazó cikkeket.

Ezek a hírlapi győzelmek bátorították Jókait arra, hogy egyre többet kockáztasson, hogy „darázs-fészekbe nyúljon” és hírlapi főszereplője legyen a kormánybiztosok – általában a forradalmárok – elleni harcban. Elvben már december 14-től, a kezdet kezdetétől fellépett a „francia ízű” kormánybiztosi rendszer ellen, mely radikálisabb volt, mint maga az Országos Honvédelmi Bizottmány, s első jelentkezése volt a forradalmi diktatúra „veszélyének”. A teljhatalmú – s főleg radikális – kormánybiztosok alaposan megnyírbálták a megyei közigazgatás önállóságát. Jókai bizonyos mértékig a közvagyton herdálót látta a „vörös tollas dantoni figurákban”, akik a békepárt létét fenyegették.

²¹ FAIM 119.

²² FAIM 124.

A kormánybiztosokra támadni nagy veszélyt rejtett magában, mert ez nemcsak forradalomellenes, de kormányellenes akció is volt, s csak jóval később vált nyilvánvalóvá, hogy nem nagyon kellett félni a véstörvénytörvényesékek ítéleteitől. Akkor derült ki igazán, hogy milyen kincset ért a jó szimattal kiválasztott szerkesztő a békepárt számára, amikor Jókai szinte gyanútlanul kezdett a kockázatos vállalkozásba, majd fokozatosan belelendülve ernyedetlen erővel és merész ötletekkel vezette a támadást, s szinte egész tavasszal pergőtűz alatt tartotta és kapkodásra kényszerítette a radikálisokat.

Igaz, kezdetben még alulmaradt a véstörvénytörvényesékek megalapításáról szóló vitában. Február 23-án – amikor formális kapcsolat fűzte a hivatalos laphoz – a Közlöny hasábjain polemizált a forradalmárokkal: „Melyikünknek van itt jövője? nekünk-e, kik szeretni vagy azoknak, akik gyűlölni tanítják a népet?”²³ Csernátony nem késett a kézenfekvő válasszal: „Azoknak, akik az ellenség gyűlöletére és a szabadság szeretetére tanítanak.”

Az Esti Lapok hasábjain kezdetben – a békepárt ösztönző helyesléseivel – főleg a visszaéléseket igyekezett leleplezni. Később már elfogultabban hadakozott a Radical Párt paraszti követelései ellen. Bosszantóan karikírozta Táncsics Mihályt. Nagy hatással vette célba az Egyenlőség Társulatot és annak vezetőjét, Madarász László „rendőrminisztert”.

A botrányos szenzációit Duschek Ferenc, a pénzék legfőbb őre röppentette fel: Madarász László megdézsmálta a hazaárulás miatt kivégzett Zichy Ödön gróf lefoglalt ingóságait. Márciusban amikor szinte az egész békepárt lázas igyekezettel nyomozott újabb és újabb adalékok után – Jókai nagy hatással nyitott tüzet a „hosszú kezű Madarászra”. Nap mint nap gúnyolta „hadarász” szónoklatai vagy éppen alacsony termete ürügyén – forradalmi belpolitikája miatt. Nyáry is helyeselte a házát, mert a kiszemelt „belügyér” riválisa volt s a kossuthi politikában éppen az ő pozícióját gyengítette. Kossuth szükségzerű hallgatása csak bátorította a támadókat, akik Pest április 24-i felszabadulása után is folytatták a „gyémántpert”, jóllehet az eredeti leltár alapján bebizonyosodott, hogy csak két csekély értékű tárgy kallódott el. Minden jel arra mutatott, hogy a kormány a Zichy-kincsek segítségével titokban szerette volna az ország diplomáciai helyzetét erősíteni. Nekik azonban nem az ügy tisztázása volt a céljuk, hanem a flamingó miniszter megbuktatása. A nagy vihart felkavart „bűnfenyítő pert” ürügyként használták fel a radikálisok megfélemlítésére. Ezért aztán Madarász május 8-i lemondása után a békepártiakkal szimpatizáló Szemere Bertalan miniszterelnöknek első dolga volt a rendőrségi hivatal újjászervezése s a radikális tisztviselők szélének eresztése.

Ferenc József március 4-én kibocsátott „oktrojált alkotmánya” Magyarországot beolvasztotta az Ősszmonarchiába. Ezután már a békepárt sem fűzhetett nagy reményeket az egyezkedéshez, hiszen az ifjú császár még a hozzá menekült nyílt ellenforradalmárokkal sem állt szóba. Jókai szavaival „Az ausztriai ház vétett a mostani Magyarország ellen annyit, amennyi elég rá, hogy vele minden békepropositum paradoxonná legyen.”²⁴ A nemzetiségiek válogatás nélkül azt kapták, amit a magyarok megtorlárként: a teljes beolvasztást. A magyar fegyverek áprilisi győzelmére aztán a nemzetiségek vezetői közeledtek Kossuthhoz, aki nem nagyon hitt békeszándékuk őszinteségében. Az engedékenyebb békepárt nem volt rest rálicitálni a kormányra, mert azt remélte, hogy a nemzetiségiek jobboldali követeket választanak, s így újabb mandátumokkal erősítheti nemzetgyűlési sorait. A humanista Jókai előtt a szabadságharc egész idején a „testvériség szent ideálképe” lebegett, s – miként Bem tábornok – főleg katonai szempontból sürgette az amnesztiát – Kossuthal szemben. Sokat várt a nemzetiségi megbékéléstől, amit – mi tagadás – bizalmatlanság felhőzött, osztályszempont keresztezett. De Jókai nemcsak 48 őszén, hanem február 10-én is hirdette, hogy a „nemzeteknek soha sincs okuk egymással harcot vívni. Jobb lenne nekünk jó szomszédoknak maradni a magunk jólétéért, mint civakodást folytatnunk mások öröme.”²⁵

²³ K febr. 23. 36. sz. 126.

²⁴ FAIM 131.

²⁵ FAIM 102.

A nagyvonalúan megfogalmazott elképzelések a nemzetiségi békéről gyenge garanciát nyújtottak. Sok esetben a katonai akciók taktikai részét képezték. Az elfoglalt száz városok lakóinak is ki-fizetődött, hogy hűséget esküdtek Bernnek. S az is nagy segítséget jelentett, ha a honvédcapatok hadmozdulatait nem keresztezték a hátszágban nemzetiségi villongások.

Az április 14-i detronizáció, a Habsburg-ház trónfosztása idején vált nyilvánvalóvá, milyen messzire távolodott Jókai a békepárttól. Nem volt ez pálfordulás, hiszen egyenesen jutott el a detronizáció igenléséig, sőt még kamatoztatta is a békepárti környezetben tanultakat: belátta, hogy a hadsereg győzelmét a diplomácia erősítheti meg. Március óta a békepárt sem tudott már a kiegyezéssel taktikázni, inkább hallgatott, kivárt, mentette megbízható embereit és készült az új feladatokra, a köztársasági intézmények megszállására, sőt még attól sem riadt vissza, hogy katonai puccsal annullálja a Függetlenségi Nyilatkozatot. Amikor sehogyan sem sikerült megakadályozni a trónfosztást, a „demokrácia és köztársaság bérruhájába öltöztették párttörökvésüket”. A dicsőséges tavaszi hadjárat fényei elhomályosították a tisztánlátást. Jókaival együtt nagyon sokan lelkesedtek a függetlenségért, s nem hittek az orosz intervencióban. Ő is készpénznek vette az angol és francia diplomaták alkalmi nyilatkozatait: ha Magyarország erélyt tanúsít és tekintélyt mutat fel, elismerik mint független államot. Ez pedig a cári beavatkozás megakadályozását jelentette volna. Jókai – távol Szemere Bertalan és a békepárt manőverezésétől, az „eszmék licitációjától” – a detronizációban látta a garanciát arra, hogy Magyarország nyugati mintára építhesse majd ki demokratikus köztársaságát. Míg Kazinczy Gábor és Kovács Lajos a „törvényszakértő” Pázmány Dénessel tárgyalt, s a miniszterelnökben reménykedve próbálták kihúzni a forradalmi republika méregfogát, addig Jókai őszintén hitte, hogy a magyar nép jövő élete április 14-ével kezdődik.²⁶

Pedig az orosz fegyverek bevetése ekkor már diplomáciailag elintézett ügy volt. A magyar sereg győzelmet győzelemre halmozott, s bár Buda és Komárom alatt prédálta a drága időt, az osztrák ármádia dezorganizáltan menekült Bécs felé. A császári politika azonban lélegzethez jutott, erőt gyűjtött és segítséget kapott. A szabadságharc napjai meg voltak számlálva.

A tavaszi győzelmek hatására a politikai vitákat háttérbe szorította a katonai készülődés. Kossuth ideje jó részét táborokban töltötte, s ez ellen nem lehetett apellálni. De márciusban épp a hadi sikerek eredményeként felvetődött a nagy kérdés: Mikor megyünk vissza Pestre? A békepárt viszolygott attól, hogy a kormány és a képviselőház Pestre tegye át székhelyét, mert joggal tartott attól, hogy a pesti plebejusok hatékonyabban támogatják majd a „népcsődületre támaszkodó” forradalmárokat, mint az „utcakravallóktól” irtózó debreceni civisek. Eleinte Jókai is a liberálisokhoz hajlott, de a főváros április 24-i felszabadulásakor – mindenkit, még a visszatelepülést sürgető Martius Tizenötödike szerkesztőit s még inkább a június 4-én bevonuló kormányt megelőzve – békepártot és lapot elhagyva sietett Pestre. Április 30-án tette közzé első szavait: „Leborulok szent földeden, hazám! Hazámnak szíve! Pest!”²⁷ Május 14-én már nyílt levélben írta: „A télen azt tanultuk, hogy Debrecenből is vissza lehet Magyarországot szerezni; de azt is, hogy Magyarországot csak Budapestről lehet kormányozni.”²⁸

Április 26-án indult Debrecenből Pestre s négy nap múlva már mint kiadó jelentkezett a hat számból álló Esti Lapokkal. Május 1-től július 8-i megszűnéséig szerkesztette a Pesti Hírlapot. A Debrecenben maradt s hirtelen előregedett Esti Lapokat csak formálisan irányította május 31-i megszűnéséig, s nyílt levelein kívül csak néhány közleményt küldözgetett Debrecenbe. Június 4-én Pesten indított Esti Lapok címen új napilapot. A debreceni és a pesti lapok szellemi irányvonala közti eltérés – változott viszonyok közt – jelzi azt a különbséget, ami többé-kevésbé látens állapotban addig is megvolt a békepártiak és Jókai között. A debreceni lapra komótos és körmönfont doktrinerség

²⁶ EL ápr. 14. 44. sz. 1.

²⁷ EL 1. sz. 1.

²⁸ EL máj. 15. 70. sz. 3. – FAIM 156.

nehezedett, Jókai pesti lapjai pedig kivirultak. A többszörösen felszabadult író hihetetlen termelékenységgel vetette bele magát a munkába. Igaz, egykori elvbarátaitól, az „áprilisi republikánusokká” avanszált békepártiaktól távol, bizonytalanságát is elérulta: „Veletek semmi szellemi közlekedésben nem lehetvén . . . olyanformán orientálok magamat, mint akinek a kalapját a fejébe húzták.” S egyedül még azt is nehezen döntötte el, hogy az adminisztrációs visszaéléseket kipellengérezze-e avagy sem: „erősen meg vagyok akadva, hogy e gyomok journalisticus irtoztatásával teszek-e ügyünknek jót”.²⁹

Véleménycsere nélkül, magára hagyatkozva ritkán avatkozott elvi kérdésekbe s a szabadságharcos publicisztika legtisztább lapjait írta meg. A Szemere elnökletével magát győztesnek tekintett mérsékelt csoportnak is azt üzenté Debrecenbe, amit annak idején Kossuthról mondott: „Ti a nemzetnek választottai vagytok, de nem urai.”³⁰ Nyíltan hirdette, hogy „a nehéz idők érdemei nem egyeseké: a népé, az istené és Pesté.”³¹

Lelkesen számolt be a győztes csatákról. „Áldás a magyar fegyverére!” – hirdette a Pesti Hírlapban. Emléket állított a vörös sipkásoknak, az elesett hősöknek, akiknek a csatában „Felforr a vérök, lánggá vált a lelkök”. Valósággal dicsőítette a közkatonáival együtt vacsorázó Damjanich Jánost, Gábor Áront, az „egyszerű székely földész” s Oroszhegyi Józst, „a pesti szabad portyázó csapat” vezérét. Bem Józsefről írta: „Egész históriát alkotnak a jellemző történetkéik, miket a világ e csodaférfiről beszél.”³² Példaként állította a Riadó című költeménye miatt lecsukott Czuczor Gergely hősi helytállását.

Szemtanúként számolt be a budai vár ostromáról és Pest bombázásáról: „Pestnek legszebb része leégett. Fáj bennem a lélek, fenekig keserű a lelkem annyi pusztulás láttára.”³³ A szabadságharc kis és nagy jelenetei életközben, a friss hírek nyomán izgalmas – mintegy folytatásos – olvasmányként peregnék le az olvasók előtt. Közzé tette a „hadi pacsírták” – a katonai táborokba kinevezett haditudósítók: Mészáros Károly, Kővári László és Vasvári Pál – jelentéseit.

Szilaj kedvvel gúnyolta az ellenséget: Ferenc Józsefet – aki „Isten és édesanyja kegyelméből” lett Jeruzsálem királya³⁴ –; Jellacsicot, a „véres bohócot”, akin a június 9-i csatában végre elverték a megérdemelt „kétszer huszonötöt”.

Június 11-én közölte a rövid hírt: „Gyulai lett az új osztrák hadügyminiszter. – Latour is az volt. Föl is akasztották.”³⁵ Paszkievics „egy fölszólítást küld a magyarokhoz, hivatalos formában: hogy nagyon szeretné, ha letennők a fegyvert s őt úgy fogadnánk mint barátunkat. Ellenben, ha úgy fogadjuk őt mint ellenségünket, akkor ő is úgy fogja magát viselni mint ellenség. – Sajátos fogalmi vannak ő excellenciájának a barátságáról.” Bécsi tudósító szerint egy császári tiszt „igazságos bosszút állt a falvakon”. „Más szóval kirablotta őket vitézül” – fűzte hozzá Jókai.

Szellemesen cáfolta a Kossuth-Banden-t és Rebellen-Horden-t emlegető „tősgyökeres svargelb lapok” közleményeit, a gőgös császári tisztek se füle se farka nyilatkozatait. Nevetségessé tette az udvarbarát magyar mágnásokat. Hivatalos rovatában mint költőt és hadvezért mutatta be az arisztokrata asszonyosságok szemefényét, báró Jellacsicot, aki „hős volt, bátor és merész, mikor verset írt; gyöngéd, érzékeny és andalgó, – mikor kardot kötött.”³⁶

A cári Oroszország a zsarnokság megtestesítőjeként szerepelt nacionalista felhangokkal megtűzdelt írásaiban: „Az orosz nemes ember nem lesz katona, nem is arra való. A parasztja sem arra való, éppen

²⁹ EL máj. 29. 81. sz. 1. – FAIM 153.

³⁰ EL 81. sz. 2.

³¹ EL máj. 15. 70. sz. 3.

³² Pesti Hírlap 1849. (a továbbiakban: PH) máj. 1. 277. sz. 21.

³³ PH jún. 17. 291. sz. 61.

³⁴ EL jún. 15. 11. sz. 43.

³⁵ EL jún. 11. 7. sz. 25.

³⁶ EL jún. 8. 5. sz. 19.

ezért csak húsz esztendeig kell katonáskodnia, hogy beletanuljon.”³⁷ A Magna charta muszkárum című humoros rovatában említette: „A cár minden seregek fővezére. Kivéve csataidőben.”³⁸

Lelekítés volt a célja, amikor a Mit beszél rólunk Európa? című cikkében azt írta, hogy a párizsi lapok szerint „a magyar nép a legdicsőbb nép a kerek ég alatt”, s a franciák büszkéek arra, hogy „a magyar nyomrul nyomra foglalja vissza szabadsága földét.”³⁹

A szabadságharc utolsó fázisában – amikor az „északi kolossz” átlépte a magyar határokat – arra buzdított, hogy „szokjunk el a kislelkűségről”⁴⁰, s „Míg Görgey él, míg huszár és honvéd van a világon” reménykedjünk.⁴¹

Amikor véres valósággá vált az orosz invázió a „napfényes bizalmat pokoli kétségbeesés váltotta fel”, Jókai is megkongatta a vészharangot, „keresztes háborúra” buzdított, s megdőbbsen visszahangozta a kormány kétségbeesett erőfeszítéseit: „Imádkozni kell olvasóval – vagy furkósbottal.”

Közvetlenül az orosz csapatok Pestre özönlése előtt, július 8-án szakadt félbe szabadságharcos publicisztikája. A kormánnyal együtt menekült Kecskeméten át Szegedre majd Aradra.

Az augusztus 13-i fegyverletétellel az 1848 tavaszán fellángolt szabadságmozgalmak közül – a kis Velencei köztársaságot kivéve – utolsónak a magyar forradalmat kényszerítette térdre a nagyhatalmak közös érdeke. „Ez volt életemnek legszomorúbb napja . . . A ‚Hazát’ temettük. Magyarország szállt a sírba”⁴² – emlékezett Jókai a kapitulációra.

„Amikor mindennek vége volt már”, a Bükk rengetegébe, a világtól elzárt Tardonára bujdosott a győztesek bosszúja elől.

Ezzel hírlapírói pályájának egy nagyhatású korszaka lezárult. De a szabadságharc egykori krónikása sohasem feledte a történelmi eseményeket. „Több, mint fél évszázaddal élte túl e nevezetes esztendő, de soha bele nem fáradt dicsőítésébe.”⁴³ Mint író és hazafi örökre szívébe zárta a fényes napok koszorúzott hőseit és szilárd jellemű névtelenjeit, s már a szabadságharc másnapján kiadta a jelszót: „Írjunk mitológiát! Írjuk le az év eseményeit híven, valóán!”⁴⁴ Mert szerinte „A magyar nemzetnek ennél fényesebb korszaka nem volt és nem is lesz soha.”⁴⁵

³⁷ EL jún. 9. 6. sz. 22.

³⁸ EL 19.

³⁹ EL jún. 16. 12. sz. 47.

⁴⁰ EL jún. 22. 17. sz. 65.

⁴¹ EL jún. 14. 10. sz. 39.

⁴² Jókai Mór: Hátrahagyott művei. 5. k. Bp. 1912. 276.

⁴³ ZSIGMOND Ferenc: A szabadságharc hatása Jókai írói egyéniségére. It 1918.

⁴⁴ JÓKAI Mór: Csataképek a magyar szabadságharcból. Bp. 1894. 38.

⁴⁵ JÓKAI Mór: Börtön virága. Bp. 1974. 14.

JÓKAI ET LE PARTI DE LA PAIX DE DEBRECEN

En 1848 et 1849 Jókai prenait part, en qualité de journaliste, aux événements de la révolution. En 1848, il rédigeait la revue des adolescents de mars, *Életképek* (Tableaux de la vie), en 1849 – quand, après la progression de l'armée impériale, le gouvernement déplaçait son siège à Debrecen – il était d'abord le chef de la rubrique politique du Bulletin officiel, puis il rédigeait la revue du parti de la paix, intitulée *Esti Lapok* (Feuilles de Soir).

D'après une opinion admise aujourd'hui aussi, il est devenu, dans les « tristes Jours » de Debrecen, le partisan des opportunistes.

La présente étude tâche de prouver que les écrits de Jókai contiennent, durant toute la durée de la guerre de l'indépendance, des éléments radicaux et libéraux, et bien qu'en 1848 il ait lutté de concert avec les « jacobins de mars » pour le renversement de l'absolutisme et pour le succès de la lutte armée, sa prise de position équivoque, au commencement de 1849 favorisait la cause des partis de droite.

Certes, à Debrecen, il a prouvé à plusieurs reprises qu'il était un journaliste de bonne plume et un rédacteur habile, de plus, qu'il était un patriote zélé, pourtant en tant que politicien il n'a pas gagné beaucoup de lauriers, bien qu'il n'ait pas été d'accord, en maintes questions, avec les dirigeants du parti de la paix. Tandis que le but principal des transactionnels consistait à faire échouer les radicaux, Jókai, en tâchant de reléguer au second plan les mesures révolutionnaires impopulaires, voulait délivrer toujours des forces nouvelles pour la défense de la patrie. Après la déclaration du détronement, quand les partisans de la paix faisaient de la tactique et cherchaient à arracher les griffes de la république, Jókai croyait sincèrement que l'avenir hongrois commençait avec le détronement.

Après la libération de Pest, le 24 avril, en lançant une revue nouvelle et en rédigeant *Pesti Hírlap* (Journal de Pest), revue d'une haute autorité, il servait les efforts héroïques du gouvernement.

Et après la capitulation du 13 août, après « le plus triste jour de sa vie », il glorifiait les événements mythologiques de la guerre d'indépendance, durant plus d'un demi-siècle.